

“Todellisuudessa he olivat oikeita pikku paholaisia”

Punaisen naisen identiteetin kuvaaminen suomalaisessa sanomalehdistössä 1918

Jasmin Kivelä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Kandidaatintutkielma

Historian- ja arkeologian tutkinto-ohjelma

Jasmin Kivelä

“Todellisuudessa he olivat oikeita pikku paholaisia” —Punaisen naisen identiteetin kuvaaminen suomalaisessa sanomalehdistössä 1918

Sivumäärä: 25 sivua

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen kahta suomalaista sanomalehteä, Työmiestä ja Hämeen Sanomia sekä niiden välittämää punaisten naisten identiteettiä kielen keinoilla. Tutkimus yhdistää naishistorian ja sukupuolentutkimuksen sekä sitoo ne sanomalehtien vallankäyttöön yleisenä mielipiteen muokkaajana Suomessa vuonna 1918. Tarkoitus on selvittää sanomalehdistä, löytyykö niistä erillisiä tai vastakkaisia naisten identiteettejä ja selittää eroja punaisten naisten kuvaamisessa kielellisesti.

Tutkin aineistoa temaattisista lähtökohdista lähiluvun keinoin ja teesini tutkimukselle on, että punaisia naisia on tutkittu sanomalehdistä hyvin yksipuolisesti huolimatta siitä, että naisidentiteetti on monipuolinen ja muuttuva eivätkä naiset ole yhtenäinen sosiaalinen ryhmä. Asennoituminen ja luokittelu naisidentiteettiin on historiankirjoituksessa rakennettu toistolla, millä on luotu hallitsevaa kuvaa punaisen naisen sosiaalisesta sukupuolesta.

Tutkimuksesta havaitsin, että sanomalehdissä punaisen naisen identiteettiä rakennetaan vertailemalla naisia oman poliittisen ryhmän sisällä, mutta myös suhteessa valkoisen naisen identiteettiin. Identiteetti muokkautuu paitsi ajallisesti, myös naisen sosiaalisen aseman mukaan yhteiskunnassa. Sosiaalinen sukupuoli on tulkinta, joka rakennetaan kielen keinoin.

Avainsanat: punainen nainen, sisällissota, identiteetti, sosiaalinen sukupuoli

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimusteeman esittely	4
1.2.	Alkuperäislähteet	6
2	Sosiaalinen sukupuoli punaisten naisten kuvailussa	8
2.1	Sosiaalinen sukupuoli tuotetaan	8
2.2	Kuka käyttää valtaa ja kuka määrittää identiteetin?	9
3	Työmies - herkkä ja hoivaava vai työteliäs ja uhrautuva nainen?	12
4	Hämeen Sanomat kirjoittaa katuelämän huonoimmasta aineksesta	18
5	Sodan moninainen naisidentiteetti	22
6	Lähteet	24
	Alkuperäislähteet	24
	Tutkimuskirjallisuus	24

1 Johdanto

1.1 Tutkimusteeman esittely

”Todellisuudessa he oliwat oikeita pikku paholaisia”, näin kirjoittaa Hämeen Sanomat 2.5.1918 Tampereella vartiossa olleista punaisista naisista.¹ Kaikki punaiset naiset eivät osallistuneet sisällissodassa taisteluihin, vaan osa toimi vartiointitehtävissä.² Silti punaiset naiset saivat osakseen nimittelyä etenkin porvarilehdistössä. Punaisia naisia pidettiin luontaista äitiyttä vastustavina, säädyttöminä ja heidän toimintansa oli moraalisesti paheksuttavaa.³

Suomessa yhteiskunnallinen kuohunta yltyi vuoden 1917 aikana, jolloin valtiovallan hajoaminen johti valtapoliittiseen ja sotilaalliseen kriisiin. Kriisin seurauksena Suomeen syntyi kaksi vastakkaista valtapoliittista keskusta. Poliitiikan lisäksi lehdistössä ja kirjallisuudessa syntyi punainen ja valkoinen rintama vuosina 1917—1918.⁴

Vuonna 1918 puuttuminen sisäpolitiikkaan väkivallan avulla oli jo vahvasti esillä. Kiihottumisen taustalla oli heikentynyt elintarviketilanne, kun viljan tuonti oli Venäjän vallankumouksen vuoksi loppunut. Myös työttömyys oli pahentunut Venäjän sotatarviketilausten ja varustelutöiden lakattua syksyllä.⁵

Järjestyskaartit muuttuivat virallisesti punakaarteiksi tammikuun 1918 alussa. Sisällissota laajeni pienistä yhteenotoista avoimeksi sodankäynniksi tammikuun loppuun mennessä. Suomi jakautui kahtia vallankumoukselliseen punaiseen ja senaatin johtamaan valkoiseen alueeseen. Raja kulki Pori-Tampere-Lahti-Lappeenranta-Viipuri-linjan pohjoispuolella. Rintaman punaiselle eteläpuolelle syntyivät sisällissodan aseelliset naiskaartit. Työläisnaiset halusivat osoittaa tukensa työväenluokan valta- ja uudistuspyrkimyksille.⁶ Suomen sisällissotaan osallistui punaisten puolella Tuomas Hopun mukaan noin 2600 naiskaartilaisista. Kaartilaiset muodostuivat 20-vuotiaista tai sitä nuoremmista, joita oli 66 prosenttia. Naisista 96 prosenttia oli naimattomia ja tehdastyöläisiä oli 41,1 prosenttia. Vieraalla palvelijana naisista työskenteli 30,6 prosenttia ja kotona töitä teki 11,9 prosenttia kaikista naiskaartilaisista. Naisten yleisimpiä ammatteja olivat tehdastyöntekijä, työmies, palvelija, ompelija, karjakko sekä silittäjä ja

---

¹ Hämeen Sanomat Nro 14, 2.5.1918.

² Liukkonen 2018, 167.

³ Näre 2018, 170.

⁴ Salminen 2007, 26.

⁵ Uola 2020, 26.

⁶ Hoppu 2017, 15—17, 35.

kauppa-apulainen, mikä selviää myöhemmin pidätettyjen naispunavankien pidätys- ja vankikorteista.⁷ Naiskaarteja syntyi eniten tehdaspaikkakunnilla, mutta monet naisista eivät osallistuneet aseellisesti taisteluihin, vaan kriisiaikoina toimivat vartiointitehtävissä, sairaanhoitajien apulaisina tai heidät järjestettiin sukupuoliroolin mukaisesti huolehtimaan kodista ja perheestä.⁸

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin sukupuolisuuden hallinnan ja alistamisen luoman sosiaalisen todellisuuden⁹ kautta sitä, miten sanomalehdet heijastivat kirjoituksillaan yhteiskunnan punaista naisidentiteettiä sekä käyttivät valtaansa luomaan mielikuvia siitä, millainen on punainen nainen. Sukupuoli-jaottelun vuoksi keskityn myös siihen, minkälaiset valtasuhteet vaikuttavat sukupuolen luomiseen sekä ylläpitämiseen ja loivatko ne yhtenäisiä “naisten” kategorioita sota-aikana. Käytän apuna myös vertailevaa metodologiaa, jolla jaottelen naiset “meihin” ja “toisiin”, riippuen onko näkökulma valkoisesta vai punaisesta lehdistöstä. Judith Butlerin *Hankala sukupuoli* -teoksen (2006) avulla avaan käsitettä naisesta sosiaalisena sukupuolena ja käytän sitä naisidentiteetin hahmottamisessa aineistostani kielellisillä keinoilla. Butlerin sosiaalinen sukupuoli on kulttuurinen tulkinta biologisesta sukupuolesta tai se on kulttuurisesti rakentunut.¹⁰ Pyrin aineistostani osoittamaan, kuinka niissä vakiintuneeksi esitetty käsitys punaisesta naisesta roistona, epänaissellisenä ja julmana olentona jätti varjoonsa naiseuden spektrin, mikä on löydettävissä tutkimistani sanomalehdistä. Vihan nostattaminen kansallisella tasolla herätti kaunaisen nationalismin, mikä edisti sodan uhkaa ja antoi syyn syyllistää naisia kapinan edistämisestä.¹¹

Rajauksena tutkielmassa käytän temaattista lähestymistapaa, jossa lähestyn tutkimuskysymystä identiteetin¹² ja vallankäytön näkökulmasta. Temaattinen analyysi on metodi, jolla teen tulkintaa ja analyysia identifioimalla alkuperäisaineistoista toistuvia teemoja, joista etsin yhteisiä merkityksiä. Vertailun tekemiseksi aineistosta käytän samankaltaisten tai

---

⁷ Hoppu 2017, 37–38, 67, 72; Liukkonen 2018, 163–167.

⁸ Hoppu 2017, 9–12.

⁹ Butler 2008, 200–201.

¹⁰ Butler 2008, 56.

¹¹ Näre 2018, 269, 342.

¹² Identiteetti on yksilön tai yhteisön käsitys itsestään ja se ilmenee sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Sosiaalinen tai kollektiivinen identiteetti käsittää idean ihmisen identifioitumisesta ja samaistumisesta suhteessa muihin ihmisiin, omaan ryhmään ja samankaltaisuuden erilaisissa sosiaalisissa rooleissa toimittaessa. Samankaltaisuuden kuuluvat käsitykset “meistä” ja “toisista”, joilla eronteko tehdään. (Tieteentermipankki: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:identiteetti>)

jaettujen teemojen erottelua ja vertailua keskenään.¹³ Pääasiassa käsittelen tutkimuksessani punaisia naisia, mutta käyn myös keskustelua aineiston kanssa siviilinaisista annetusta kuvauksesta. Hämeen Sanomia tutkiessani teen vertailua punaisen ja valkoisen naisen identiteetin välillä. Tutkimusongelmani on selvittää, miten naisten identiteetti sisällissodassa esitettiin eri sanomalehdissä. Onko se korostanut heidän aktiivista osallisuuttaan vai onko heitä käsitelty passiivisina uhreina tai perheiden hoitajina? Nousevatko aineistosta esiin yksilöt ja heidän tarinansa vai käsitelläänkö naisia kasvottomana massana? Lisäksi pohdin lehtien asemaa yleisen mielipiteen muokkaajana: miten lehdistön julkaisemat tarinat tai uutiset välittivät lukijoilleen naisten identiteettiä sodassa ja miten kirjoitukset eri lehdissä muuttivat sitä sodan aikana?

1.2. Alkuperäislähteet

Tässä tutkielmassa alkuperäislähteenä tarkastelen kahta suomenkielistä sanomalehteä Työmiestä¹⁴ ja Hämeen Sanomia.¹⁵ Tutkimusaineistoni ajoittuu vuoden 1918 sisällissodan loppuun, sillä koen sodan loppuvaiheen antavan laajempaa ja monimuotoisempaa kuvaa naisten identifioinnista, kun poikkeusaika Suomessa on ollut voimassa pidempään. Myös naisista puhuttiin enemmän tutkimissani sanomalehdissä vasta sodan loppupuolella. Tätä selittää se, että vasta maaliskuussa 1918 punakaarti ryhtyi käyttämään naiskaarteja rintamalla.¹⁶ Tutkin lehtiä ajalta 16.3.—9.5.1918, ja vaikka sisällissota päättyi virallisesti vasta 15.5.1918, rajasin aineiston toukokuun alkuun aineistojen sisällön perusteella. Työmies lakkautettiin huhtikuussa 1918, mutta Hämeen Sanomat puolestaan julkaisi enemmän punaisista naisista kirjoituksia toukokuun alussa, mikä päätti työni lopullisen aikarajauksen. Sodan loppumisen kynnyksellä Hämeen Sanomat julkaisi tekstejä punaisista, mutta niistä en työni kannalta löytänyt merkittävää naisidentiteetin kuvausta, mikä olisi eronnut aiemmasta kirjoittelusta lehdessä. Työmies julkaisi määrällisesti enemmän naisiin liittyviä artikkeleita ja kirjoituksia kuin Hämeen Sanomat, mikä oli myös yksi syy tutkimusaineiston ajallisuuden määrittelyssä.

Aineistostani yhdeksän artikkelia on Työmiehestä, joista viisi on julkaistu saman lehden numerossa. Hämeen Sanomien artikkeleita on työssäni viisi, joista kolme on julkaistu saman

---

¹³ Braun & Clarke 2022, 4, 34, 76—77.

¹⁴ lakkautettu huhtikuussa 1918, Helsinki.

¹⁵ edelleen toiminnassa, Hämeenlinna.

¹⁶ Hoppu 2017, 87.

lehden numerossa. Tutkimukseni verranta perustuu temaattiseen määrittelyyn, jolloin aineistojen sisältö on keskeisempää kuin niiden määrä. Sanomalehdet on valittu alkuperäisaineistoksi sen mukaan, että ne edustavat sodan eri osapuolia ja heidän poliittista linjaansa paikallisesti sekä valtakunnallisesti. Myöskään näitä kahta lehteä ei ole käytetty aiemmissä tutkimuksissa keskinäiseen vertailuun punaisen naisen identiteetin määrittelyssä. Artikkelit on valikoitu sanomalehdistä lähteeksi hakutoiminnon avulla, jossa määritelmänä oli hakusana “punainen nainen”. Tutkimuksen keskiössä on uutisvälineiden vallankäyttö identiteetin välittäjänä ja naissukupuolen identiteetin moninaisuuden esittäminen aineistoista.

Aiempaa tutkimusta punaisista naisista on historiankirjoituksessa viime vuosina tehty laajasti. Sanna Kettunen on käsitellyt aseellisia naisia kandidaatintutkielmassaan: “Raivottaria vai isänmaallisesti hurmioituneita: Aseellisten naisten kuvaaminen valkoisessa mediassa Suomen sisällissodan aikana”¹⁷ Kettunen lähestyy aseellisten naisten tutkimusta kielen kautta. Tutkin omassa työssäni naisia kielen kautta, mutta etsin punaisille naisille välitettyjä identiteettejä sotilaiden lisäksi siviileistä ja teen vertailua sodan vastapuolien lehdistä. Valtiotieteiden tohtori Tiina Lintunen on puolestaan käsitellyt Porin seudulla kapinasta syytettyjä, aseettomia naisia väitöskirjassaan: “Punaisten naisten tiet. Valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneiden Porin seudun naisten toiminta sota-aikana, tuomiot ja myöhemmät elämänvaiheet”.¹⁸ Lintunen tutkii sitä, millaisia punakaartiin liittyneet punaiset naiset olivat ja mitä heille tapahtui sodan jälkeen.

Tutkimuksessani keskityn sanomalehtien rooliin identiteetin rakentajana, enkä siihen millaiseksi naiset itsensä kokivat tai halusivat koettavan, sillä he eivät voineet itse vaikuttaa lehtien kirjoitteluun. Identiteetin rakentajana ovat tutkimuksessani julkaisut, joilla ei ole omia kasvoja ja ne toimivat ylempänä voimana yhteiskunnassa mielipiteen muokkaajana. Haastan aiempaa tutkimusta sillä, että esitän lehtien välittämän punaisen naisen identiteetin muodostuvan muustakin kuin valkoisen Suomen propagandan välittämästä stereotypisestä viholliskuvasta tai sotilasidentiteetistä.¹⁹ Tutkimus on laadullinen ja se ei keskity tiettyyn alueelliseen naiskuvaan, vaan naisidentiteettiin valtakunnallisesti.

---

¹⁷ Kettunen 2020.

¹⁸ Lintunen 2015.

¹⁹ Lintunen 2015, 14.

2 Sosiaalinen sukupuoli punaisten naisten kuvailussa

2.1 Sosiaalinen sukupuoli tuotetaan

Pystyäksemme erottelemaan aineistoista erilaisia, rakennettuja naisidentiteettejä, on ensin ymmärrettävä mikä on identiteetti. Mistä se muodostuu ja kuka tai mikä sitä ylläpitää sekä missä identiteetit ilmenevät. Tutkielmassa identiteetin tarkemmassa määrittelyssä käytän apuna Judith Butlerin [s.24.2.1956] käsitettä: *sosiaalinen sukupuoli*. Jos luomme yhtenäisen naisten kategorian yhtenäisyydestä ja samanlaisuudesta, samalla tulemme kieltäneeksi sen, että naisten joukko rakennettaisiin useista kulttuurisista, yhteiskunnallisista ja poliittisista pa-lasista.²⁰ Tunnistan erilaisia identiteettejä sanomalehtien käyttämien kielellisten keinojen kautta. Naisten tunteiden, ulkonäön ja käytöksen kuvaaminen lehdissä avaa tarkastelupinnan tutkimuksessa sosiaalisen identiteetin määrittämiselle. Myös saman lehden sisällä eri julkai-suissa on suuria eroja siinä, korostettiinko punaisen naisen roolia esimerkiksi: eläimellisenä, puhtaana, äitinä, uhrina tai voimakastahtoisena subjektina.

Venäjällä 1917 kesän aikana perustettiin useita naisten kuolemanpataljoonia. Naispataljoonille armeijaan liittyminen tarkoitti naisellisuuden peittämistä tai vähintäänkin sen häivyttämistä. Venäjän naispataljoonat tarjosivat esikuvan Suomen sisällissodan naiskaartien synnylle, sillä Suomessa naisten aseistautumiseen ei ollut suurempaa historiallista perinnettä.²¹ Vähemmän on kuitenkin tutkittu sitä, miten raivotarten eli naispataljoonien määrittely erosi siviilissä elävien punaisten naisten identifioimisesta. Sosiaalisen sukupuolen ydin on Robert Stollerin²² mukaan muodostettu säätelemällä ominaisuuksia kulttuurisesti vakiinnutettujen yh-denmukaisuuden sääntöjen mukaan eli sukupuoli on performatiivista ja aina tekemistä, sub-jektin toimintaa.²³ Punainen nainen tekijänä lehdessä antaa teolle toimijuuden, jolloin se vahvistaa koettua identiteettiä.

Naisen identiteetti ja sen esittäminen on olennainen osa konflikteja ja sota. Naiset ovat pitkään kamppailleet sen kanssa, että heidät tunnistettaisiin tasa-arvoisina yksilöinä yhteiskunnassa. Yhteiskunta arvostaa naisia symbolisesti luodun kansallisen identiteetin kautta, mutta samalla pienentää naisten roolia produktiivisina osallistujina yhteiskuntaan

---

²⁰ Butler 2008, 65.

²¹ Hoppu 2017, 13—15.

²² Stoller 1985, 11—14.

²³ Butler 2008, 79—80.

sodan tai kofliktin aikana.²⁴ Sisällissodan naiskaartit syntyivät päämääränään aseellinen toiminta. Tämä ei välttämättä silti merkitse sitä, että naiskaarteihin liittyneistä naisista kaikki olisivat olleet halukkaita tai valmiina lähtemään rintamalle.²⁵ Naisten vaihtoehdot konflikteissa ovat rajoitettuja. He voivat jäädä kotiin ja toivoa, että selviytyvät konfliktista tai heillä on mahdollisuus lähteä pakolaisiksi. Kolmas vaihtoehto naiselle on osallistua poliittiseen toimintaan tukeakseen konfliktia tai lopettaakseen sen, mikä voi auttaa asettamaan konfliktin jälkeiselle yhteiskunnalle odotuksia.²⁶

Hoppu esittää, että useat naiskaartilaiset löysivät syynsä tarttua aseeseen aktiivisesta halusta tukea vallankumousta.²⁷ Lehdet eivät korosta suoraan naisten lähettämistä rintamalle vallankumouksen tukemiseksi aseellisesta näkökulmasta, vaikka työttömien määrä²⁸ korostuu varsinkin Työmiehen kirjoituksissa ja Hämeen Sanomissa ryöstely²⁹ viittaa heikentyneeseen taloudelliseen tilanteeseen sekä epäjärjestykseen yhteiskunnassa. Hämeen Sanomat eivät unohda korostaa punaisten naisten rikollista luonnetta varkaina, jotka putsaavat talot tyhjiksi tavarasta. Butler esittääkin kysymyksen, että onko “yhtenäisyys” välttämätöntä tehokkaalle poliittiselle toiminnalle?³⁰ Sanomalehdessä joukon tai ryhmän analysoiminen ja tekojen selittäminen lienee yksinkertaisempaa ja selkeämpää tiedonvälityksen kannalta, mutta jatkuvasti rinnakkaiset identiteetit keskustelevat sanomalehdissä keskenään. Kuitenkin ongelmana on, kun: “Jostakin identiteetistä puhutaan käytössä olevin kulttuurisin keinoin, muodostuu määrittely, joka tekee etukäteen mahdottomaksi uusien identiteettien ilmaantumisen poliittisesti suuntautuneissa hankkeissa ja niiden välityksellä.”³¹

2.2 Kuka käyttää valtaa ja kuka määrittää identiteetin?

Tutkimissani sanomalehdissä identiteettiä on rakennettu ympäröivästä yhteiskunnasta ja uskomuksista, jotka on yhdistetty “meihin” ja “toisiin”. Vuosina 1917—1918 Suomen kansallinen julkisuus muuttui luonteeltaan poissulkevaksi ja kahtiajakautuneeksi. Se oli kehittynyt melko moniarvoisena ja kansalaisia integroivana, mutta nyt se haki suomalaisuuden

---

²⁴ Kaufman & Williams 2010, 1.

²⁵ Hoppu 2017, 53.

²⁶ Kaufman & Williams 2010, 59.

²⁷ Hoppu 2017, 54.

²⁸ Ammatillinen liike naisille työtä järjestämään. Työmies nro 80 23.3.1918.

²⁹ Silminnäköjien kertomus oloista Lahden sendulla taistelujen jälkeen, Hämeen Sanomat nro 17, 9.5.1918.

³⁰ Butler 2008, 66.

³¹ Butler 2008, 67.

määrittelyä uhkakuvien kautta. Nyt vain ulkoisen uhan eli Venäjän rinnalle oli nostettu epäisänmaallinen ja ei-kansallinen suomalainen työväki.³²

Butler toteaa Michel Foucault’iin viitaten, että seksuaalisuus ja valta esiintyvät samanaikaisesti.³³ Foucault’lle valta toimii kulttuurin, tapojen, instituutioiden ja yksilöiden läpi. Vallankäytön vaikutukset eivät vain ole negatiivisia tai positiivisia, ne ovat produktiivisia ja läpi historian muutettavia.³⁴ Ymmärrys seksuaalisuudesta on seurausta monimutkaisesta vallan- ja tiedon toiminnasta ja siinä on ero, luodaanko subjekti vai laitetaanko se toimimaan tietyllä tavalla.³⁵ Tutkimuksessani esitän, että vallankäyttäjia ja näin ollen identiteettien antajia ovat juuri sanomalehdet, jotka tuottivat vallitsevaa käsitystä punaisista naisista. Poliittisen lehdistön journalismille perinteistä on tosipohjaisuudesta tinkiminen poliittisen tarkoituksenmukaisuuden hyväksi. Totuus pohjaisten asioiden yksipuolinen valikointi ja harhaanjohtavat tulkinnot osoittivat ajan poliittista manipulaatiota.³⁶ Tämä selittää myös sitä, miksi naisidentiteetti eroaa jopa saman julkaisun sisällä ja mahdollistaa sen, että lehtikirjoitus luo useamman rinnakkaisen naisidentiteetin.

Luokittelemalla punaiset naiset erilliseksi ”meistä” eli valkoisista naisista, perustellaan se tutkimissani lehdissä eriävän seksuaalisuuden ja käytöksen kautta. Keskittymällä ryhmän, punaisten naisten esittämiseen, erillistäväksi ja kahteen jakavaksi, eli tässä tutkimuksessa siviileihin ja aseellisiin naisiin erilliseksi valkoisista naisista, rakennettu sukupuoliluokittelu olettaa ja laittaa ”sukupuolisuuden” seksuaalisen kokemuksen, käyttäytymisen ja halun ”syyksi”.³⁷ Punainen lehdistöpropaganda jopa liioitellen ylistää naisten rohkeutta kotona ja rintamalla, kun taas valkoinen propaganda pyrki esittämään punaiset naiset huonomoraalisina.³⁸ Hannu Nieminen korostaa sanomalehtien vallankäyttöä: ”Jotta sanomalehdistön populaari argumentaatio tavoitti lukijansa, edellytettiin lukijoilta kykyä ymmärtää ja hyväksyä kansallisen tason perusteluja.”³⁹ Sanomalehdet tekivät tulkintaa naisidentiteetin esittämisestä lukijoidensa puolesta. Tieto sanomalehdissä on kuitenkin usein toisen käden varassa saatua, mikä tekee siitä tulkinnallista. Sanomalehtien toimittajat olivat poliittisia toimijoita,

---

³² Nieminen 2006, 174.

³³ Butler 2008, 85.

³⁴ Taylor 2014, 56.

³⁵ Taylor 2014, 76–77.

³⁶ Munck 2016, 171.

³⁷ Butler 2008, 77.

³⁸ Lintunen 2015, 13, 59.

³⁹ Nieminen 2006, 190.

joilla oli vahva lojaalius ja solidaarisuus omaa ryhmää kohtaan, mikä ilmeni heidän journalistisessa ilmaisussaan. Lukemalla lehtiä ihmiset tunnistivat itsensä selvemmin erillisenä ryhmänä ja heidän kokemuksensa välittyivät poliittiseen julkisuuteen.⁴⁰

---

⁴⁰ Munck 2016, 170.

3 Työmies - herkkä ja hoivaava vai työteliäs ja uhrautuva nainen?

Kun sisällissota Suomessa alkoi, työväenlehdistöllä oli jo takanaan pitkä kovan kielenkäytön perinne ja sille oli vain luonnollista jatkaa propagandistista sävyään kohottamaan kansalaisten taistelumieltä.⁴¹ Tuomas Hopun mukaan naiskaartilaisia yhdistävä tekijä oli, että suurin osa heistä oli nuoria ja naimattomia. Alle 17-vuotiaita naissotureita oli yhteensä 400, eli keskimäärin joka kuudes tai seitsemäs naiskaartilainen oli alle 17-vuotias.⁴² Sen sijaan vaimon ensisijainen tehtävä oli huolehtia perheestä ja kodista, eikä tästä periaatteesta luovuttu.⁴³

Työmies vetoaa vaimojen sekä nuorten naisten tunteisiin kirjoituksessaan maaliskuussa 23.3.1918:

Meidän tulee valmistautua hoitamaan kotia ja perhettämme omin voimin, silloin kuin miehemme ponnistelewat aattemme ja wapauden puolesta sotatanterella, ja ennen kaikkea me emme saa miehiämme estää taistelijain joukkoon liittymästä, jos he itse niin haluawat. Ja miksi niin tekisimmekään — owathan miehemme miltei aina olleet toimeentulon hankinnassa waaroille alttiina.⁴⁴

Samoin tahdomme sanoa nuorille naisille, jotka ehkä joutuwat wuodattamaan katkeria kyyneliä armaastaan erotessa, armaasta, jonka kanssa niin kauniita tulewaisuuden unelmia owat wirittäneet-- Tuhat kertaa onnellisempaa on muistella urhoollisesti wapauden puolesta kaatunutta rakastettua kuin olla orjan waimona, orjan, joka ihmisarwon tuntien kärsii tuskia, puutetta kärsiwän perheen huoltajana. Muistakaa myös naiset, että eräät joukostamme parhaimmat, jotka ihmissälin kutsumina, owat lähteneet punainen nauha hihassa liewittämään haavoittuneitten tuskia, owat saaneet raa'an wihollisen kuulan rintaansa.⁴⁵

Kirjoituksessa naisista luotiin kuvaa herkkinä, haavoittuvaisina ja rakastavina. Naiset olivat surun murtamia joutuessaan eroon kumppanistaan ja yhteisestä tulevaisuudesta kokonaisena perheenä. Kirjoitus valaa naisiin uskoa, että vapauden puolesta menetetty kumppani ja leskeys on parempi vaihtoehto kuin joutua orjan vaimoksi, joka ei voi perhettä elättää tai edes pitää yhdessä. Lehti myös korostaa, että ”parhaimmat” (naiset) lähtevät säälistä punainen nauha hihassaan auttamaan haavoittuneita. Nuoriin naisiin halutaan luoda tulevaisuuden uskoa, mutta heitä oli myös helppoa mobilisoida propagandistisilla kauhukuvilla. Kirjoituksessa naisesta luodaan perhekeskeinen ja hoivaava olento, joka on kuitenkin vaikeassakin tilanteessa ja

⁴¹ Nygård 1987, 177.

⁴² Hoppu 2017, 70.

⁴³ Hoppu 2017, 67; Lintunen 2015, 160.

⁴⁴ Työläisnaiset nykyhetken tilanteesta, Työmies nro 80 23.3.1918.

⁴⁵ Työläisnaiset nykyhetken tilanteesta, Työmies nro 80 23.3.1918.

suurien tunteiden kuormittamana vahva, perhettä yhdessä pitävä liima ja tuki sekä alttiina autamaan loukkaantuneita. Sodan aikana annettu äidillinen identiteetti kohottaa naisten asemaa antamalla heille lisää uskottavuutta ja jopa valtaa sodassa, mikä puolestaan antaa hyväksynnän naisten poliittiselle toimijuudelle.⁴⁶

Konfliktin aikana monet naiset toimivat taatakseen turvallisuuden myös itselleen, perheelleen, yhteisölleen ja jopa maalleen, jonka puolesta he työskentelevät.⁴⁷ Työmies kirjoittaa samassa numerossa naisten työnteosta sota-aikana:

Suoranaiseen avustuksen antoon ei mielestäni kuitenkaan olisi ryhdyttävä, koska se tawallaan saattaa ihmisen kokonaan työhön haluttomaksi, mutta työtä on naisille koetettava mahdollisimman mukaan järjestää, ottamalla huomioon sen minkälaisiin töihin he sowltuwat, sillä missään tapauksessa ei ompelijattaresta ole kiwimäkeen, enempää kuin konttorineitosesta kiwikraanan kiertämiseen waikka miehiä woidaan kyllä sowluttaa päinwastaisesti.⁴⁸

Myös sodan aikana naisia haluttiin pitää kotirintamalla siviilissä työssä. Artikkelit korostaa tarvetta työnteolle ja sille, ettei tarkoitus ole elättää siviilejä avustuksin, sillä se passivoi ihmistä. Naisten työpanosta punaisille haluttiin korostaa ja heille luotiin kuvaa, kuinka sen avulla he kokisivat olevansa osa yhteiskunnan rakennusprosessia kantavana voimana. Kuitenkaan naisia ei haluta laittaa liian raskaisiin töihin, joita on mielletty miesvaltaisiksi. Puhutaan ompelijattarista ja konttorineitosesta, joilla korostetaan sukupuolittunutta työnjakoa, vaikka todetaan miesten olevan valmiita siirtymään raskaampiinkin töihin tarvittaessa.

Samassa Työmiehen numerossa keskustellaan naisten heikosta taloudellisesta tilanteesta ja siitä, kuinka naiset kärsivät hätää työttömyyden kourissa. Työmiehessä ei juuri puhuta kaartiin liittymisestä naisten kohdalla, vaikka puhutaan suunnitelmasta naisten työhön sijoittamiseksi eli oletetusti kaartin palvelukseen. Lehdessä mainitut naisten työt ovat hyvin sukupuolittuneita. Taistelemisen aseina ei aina ollut naisille ensimmäinen etappi kaartista elantoa haettaessa. Useat naiset palvelivat punakaartissa sairaanhoito-, siivous- tai keittiötehtävissä. Kaikille ei kuitenkaan paikkaa ollut, jolloin yleensä torjutuksi tullessaan liityttiin naiskaartiin.⁴⁹ Talousahdingossakin vaimot pyrkivät hakeutumaan muihin punakaartin töihin, joissa

---

⁴⁶ Kaufman & Williams 2010, 60—61.

⁴⁷ Kaufman & Williams 2010, 26.

⁴⁸ Ammatillinen liike naisille työtä järjestämään, Työmies nro 80 23.3.1918.

⁴⁹ Hoppu 2017, 63.

oli samanaikaisesti mahdollista huolehtia perheestä. Yleensä naisten kohdalla aseelliseen toimintaan liittyminen oli vapaaehtoista, vaikka välillä taloudelliset syyt pakottivat liittymään kaartiin, josta maksettiin 10-15 markan päiväpalkka, joka oli korkeampi kuin mitä nainen olisi ansiotyöstään voinut tienata.⁵⁰

Naisten hätä on kuitenkin siksi suuri, että se ei siedä kuukauteen odotusta ja kun ei puutarhatöilläkään voida tyydyttävällä tavalla asiaa auttaa, niin on ryhdyttävä suunnittelemaan laajempaa naisten työhön sijoitusta, jolla todella voidaan hätää naisten keskuudesta edes osiltaan poistaa.⁵¹

28.3.1918 julkaistussa Työmies nro 84 *Waatetustyöntekijäin liiton toiminta w. 1917 "Se pyörii kuitenkin"*⁵² puhutaan siitä, kuinka Hyvinkäällä on suuri määrä työttömiä naisia. Heidän työhön sijoittamisensa on täytynyt järjestää niin, että naimisissa olevat naiset, joiden miehet ovat punakaartilaisia tai ansiotyössä, täytyy jäädä toistaiseksi työstä pois. Näin saadaan työllistettyä naiset, joilla ei ole mitään muuta keinoa saada ansiotuloa. Kirjoituksessa ei unohdeta mainita, kuinka tapaus on arkaluontoinen, sillä työstä pois jääneiden joukossa on useita suurperheellisiä ja vanhoja, kokeneita työntekijöitä. Kirjoituksessa toivotaan, että kaikki työläiset suhtautuvat myötätuntoisesti järjestelyyn, jotta yhteisillä voimilla selvitään vaikean tilanteen lävitse. Punaisten naisten odotetaan laittavan itseään heikommassa asemassa olevat naiset itsensä edelle, mikä voidaan tulkita jälleen uhrautuvuudeksi, kun luovutaan omasta mukavuudesta yhteisen hyvän vuoksi.

Itseni ja tuhansien kansalaisten mitä jyrkimmin lausun wastalauseen sitä epäinhimillistä ja petomaista julmuutta vastaan, jota Mannerheimin joukot harjoittavat, salakavalasti sekä julkiampuen punasen ristin sisaria ja ambulanssi-osaston henkilöitä, käyttämällä myrkyllisiä kuulia, räakäten ja silpoen sekä kiduttaen, tappaen wangituita punakaartilaisia kuin myös heidän awuttomia omaisiaan, naisia ja lapsia, etupäässä järjestöön kuuluvia. Wäkiwalloin pakoittaa rauhallisia puolueettomia kansalaisia armeiansa riweihiin, joka sotii kansainvälisiä sodankäyntitapoja vastaan.⁵³

Sodan punaiset naisuhrit nostetaan esille, mutta heistä puhutaan uhreina.⁵⁴ eikä "urhoollisesti wapauden puolesta kaatuneina", millä viitattiin punaisiin kaatuneisiin miehiin.⁵⁵ Butlerin

⁵⁰ Hoppu 2017, 56—67.

⁵¹ Ammatillinen liike naisille työtä järjestämään. Työmies nro 80 23.3.1918.

⁵² Waatetustyöntekijäin liiton toiminta w.1917 "Se pyörii kuitenkin", Työmies nro 84 28.3.1918.

⁵³ Karlo Helokangas & Alfred Arnberg, Vastalause. Työmies nro 80 23.3.1918.

⁵⁴ Karlo Helokangas & Alfred Arnberg, Vastalause. Työmies nro 80 23.3.1918 & Valkokaartilaiset jatkavat julkia töitään. Ampuvat edelleen Punaisen Ristin henkilöitä. Työmies nro 88 03.04.1918.

⁵⁵ Työläisnaiset nykyhetken tilanteesta. Työmies nro 80 23.3.1918.

mukaan seksuaalinen hierarkia tuottaa ja jähmettää sukupuolen.⁵⁶ Se, miten yleensä valkoisten lehdissä viitataan punaisiin naisiin petoina, niin tehdän myös Työmieheissä, kun viitataan valkoisten käytöksen raakuuteen lääkintähenkilöstön ja etenkin naisten surmaamisessa.

Muistan erään kauhuntapauksen, jolloin ryöstömurhaaja surmasi ampumalla awuttoman leskivaimon ja hänen tyttärensä. Ensin hän ampui äidin kuoliaaksi ja pakotti tyttären hakemaan äitinsä pienet säästövarat esille, jonka jälkeen hän werkalleen suuntasi ampuma-aseen tyttären ohimoon heltymättä tai epäröimättä kuolemankauhuisten katseiden, sydäntäsärkewien rukousten ja kuvaamattoman tuskan wallassa olewan uhrinsa edestä. Hän ampui kaksi laukausta tyttäreeseen, joka vähäistä ennen oli nähnyt äitinsä kuolewan.⁵⁷

Toukokuun lopussa 1918 alkoivat toimia valtiorikosoikeudet. Jo aiemmin valkoisen Suomen oikeudenkäytön keskeisimmiksi lähteiksi kehittyi 25. Helmikuuta 1918 ylipäällikkö Mannerheimin antama kiertokirje sekä kuulutus, mitkä oikeuttivat ampumaan vakaviin rikoksiin syylistyneet paikan päällä.⁵⁸ Naissiviilien surmaamisesta kirjoitettaessa nousee esille uhrien avuton asema ja tuska. Työmies kirjoittaa heikommassa asemassa olevien naisten ja lasten kokemasta julmuudesta: silpomisesta ja kiduttamisesta sekä tappamista. Kirjoituksissa korostetaan, että edellä mainitut naiset ovat rauhallisia kansalaisia, jotka eivät harjoita vastarintaa. Uhriasemassa nainen on heikko ja alisteinen, mikä eroaa puolestaan lehden kirjoituksista naisiin vetoavissa kirjoituksissa, joissa heitä tahdotaan työllistää ja punaisen nauhan kiinnittäminen hihaan on uhraus työväen puolesta.

Myös uskon valamisessa lukijoihin, etenkin naisiin, sävy on erilainen. Lehden sisältä voi löytää kaksi erillistä naiskuvaa: perhettä puolustava hoivaaja ja työntekijä sekä haavoittuvainen ja suojelun alainen. Judith Butlerin mukaan sosiaalinen sukupuoli⁵⁹ on lykkäytyvä: se ei ole koskaan täydellisesti sitä, mitä se on jonain tiettyä ajankohtana.⁶⁰

Sosiaalisen sukupuolen -käsitteen avulla voimme rakentaa tulkinnan, että naiseutta voidaan rakentaa eri tavoin tilanteen mukaan ja edellinen, annettu identiteetti voidaan kumota vahvemman esityksen nojalla. Lehti ei kuitenkaan unohda mainita, että väkivallan uhrin ovat yleensä punaisiin eli "järjestöön kuuluwia"⁶¹, mikä korostaa me-henkeä.

---

⁵⁶ Butler 2008, 22.

⁵⁷ Nimimerkki L.M—n. Ihmispetoja, Työmies nro 85 30.3.1918.

⁵⁸ Näre 2018, 288.

⁵⁹ Butler 2008, 56.

⁶⁰ Butler 2008, 67.

⁶¹ Työmies 23.3.1918 NO 80.

Hyvin vähän lehdissä mainitaan erikseen naisia nimeltä, mutta 3.4.1918 julkaistu Työmiehen numero 88⁶² kirjoittaa Tilda Dahlgrenistä, joka sai surmansa rientäessään auttamaan hangelle lyyhistynyttä sotilasta ja muita haavoittuneita. Taistelut merkitsivät molemmille sodan osapuolten huoltojoukoissa toimineille naisille haavoittuneiden hoitamista ja ruumista huolehtimista.⁶³

Kehlon kylässä ampuweet sairaanhoitajia, kuitenkin osaamatta. Sillä sairaanhoitajaneitoset etsivät aina silloin turvaa kivien ja muiden esteiden takaa. — Sairaanhoitajat oliwat warustetut selwillä merkeillä, joten siinä suhteessa ei mitään erehdystä woinut tapahtua. Walkokaartilaiden moisesta julmuudesta huolimatta on mieliala reipas ja innostunut.⁶⁴

Sairaanhoitajista kirjoitettaessa yhdistyy päättäväisyys, avunanto ja rohkeus. Työmies miehellään korostaa sairaanhoitaja naisten auttamishalua ja tärkeyttä rintamalla. Siksi uhrin yksilöiminen ja muistaminen on tärkeässä osassa vahvistamassa naisidentiteettiä.

Työmies, kuten muutkin sanomalehdet itsessään on julkinen instituutio, sillä se levittää ideaa identiteetistä. Julkisten instituutioiden merkitys oli tärkeää eri väestöryhmien kansallisen identiteetin rakentumisessa. Kansallinen identiteetti vaatii rakenteita, jotka tavoittavat ja koskettavat kaikkia. Rakenteiden on tarjottava yhtenäinen kokemus, jonka avulla toisiaan tuntemattomat ihmiset voivat yhdyntyä.⁶⁵ Naisten järjestäytyminen kokoustoimintaan nostaa naiset aktiivisiksi toimijoiksi. Naisten korostaminen siistissä kokoustoiminnassa ilman konfliktia, auttaa luomaan kuvaa naisista rauhallisina ja yhteistyökykyisinä, mikä voi olla hyödyllistä poliittiselle järjestelmälle missä tahansa olosuhteissa.⁶⁶

Sos.-dem. naisten kokous Sörnäisissä.

Eilen oli järjestyneitten naisten kokous Sörnäisten työväentalolla, johon oli saapunut naisia tuwan täydeltä. Kokouksessa selosteltiin nykyistä tilannetta ja työläisnaisten tehtävää tänä aikana. Mieliala oli pirteä ja toiwottiin, että samanlaisia kokouksia järjestettäisiin useammin. Wastaisten kokousten järjestely jätettiin naisten kunnalliskomitean huoleksi.⁶⁷

---

⁶² Valkokaartilaiset jatkavat julmia töitään. Ampuvat edelleen Punaisen Ristin henkilöitä. Työmies nro 88 3.4.1918.

⁶³ Näre 2018, 215.

⁶⁴ Valkokaartilaiset jatkavat julmia töitään. Ampuvat edelleen Punaisen Ristin henkilöitä. Työmies nro 88 3.4.1918.

⁶⁵ Nieminen 2006. 18—19.

⁶⁶ Kaufman & Williams 2010, 1.

⁶⁷ Sos.-dem. naisten kokous Sörnäisissä. Työmies nro 84 28.3.1918.

Naisten yhteen kokoontuminen välitti punaisille naisille yhteisen kokemuksen työläisten merkityksellisyydestä. Poliittinen toimijuus yhdisti naisia eikä se erotellut heidän identiteettejään perhesuhteiden tai siviilisäädyn kautta. Samanlaista energisyyttä ja motivoituneisuutta ilmeni Tampereen naiskaartiin liittyneen Ida Riutun sisar Helmin kuvauksessa naiskomppanian perustamistilaisuudessa 1918: “--En ole ikinä ollut sellaisessa tilaisuudessa. Se oli naisten mielenosoitus jos mikä. Mieliä oli valtavan innostunut.”⁶⁸

---

⁶⁸ Hoppu 2017, 39.

4 Hämeen Sanomat kirjoittaa katuelämän huonoimmasta aineksesta

Ratapihalla on saatu tawaton määrä punaisten ryöstämää tawaraa. Aseman seutu on täynnä tawarawaunuja, kaikkiaan 300, jota on lastattu hewosilla, karjalla, sota- ja elintarpeilla y.m. Osoitukseksi siitä, minkälaista rosvojoukkoa punaiset sodankäwijät owat olleet, mainittakoon, että eräät waunut oliwat lastattuja mitä hienoimmilla naisten waatteilla.⁶⁹

Hämeen Sanomat ei monessakaan julkaisussa puhu suoraan punaisista naisista, vaan käyttää yleisesti termiä punainen. Tämä selittyy sillä, että Hämeenlinnasta muodostui vasta huhtikuun loppuun 1918 mennessä punaisille läpikulkupaikka, jonne kerääntyi valkoisten ja saksalaisten ajamat kaartilaiskomppaniat. Väkeä saapui lounaasta, pohjoisesta ja etelästä ja näihin kuului myös naiskaartilaisia, mikä on lisännyt heidän läsnäoloaan katukuvassa.⁷⁰ Lehti viittaa tasaveroisesti punaisiin rosvoina erittelemättä sukupuolia, vaikka rosvo-nimitys on saattanut saada nostetta Hämeenlinnassa punaisiin liittyneistä, paikallisen lääninvankilan vapautuneista naisvangeista ja irtolaisista.⁷¹ Varastetut naisten vaatteet saattoivat kulkeutua naiskaartilaiden käyttöön. Housuja ei ehditty enää hankkia tai valmistaa ja todennäköisemmin sodan lopulla punaisen naisen asusteena oli hame.⁷² Varastetut ja listatut tavarat sekä kotieläimet viittaavat Työmieheissäkin ilmenneeseen hätään: työttömyyteen ja ruuan vähyyteen sekä irtolaisten aiheuttamaan sekasortoon.

Sari Näre nostaa esille myös kuinka valkoisiin kuuluvat naiset avustivat kotikaartin miehiä taistelutilanteissa kuljettamalla heille ehjiä kiviäareitä, lääkkeitä ja sidetarpeita.⁷³ Kirjoituksessa ”Hämeenlinnan naiset toimintaan” 9.5.1918⁷⁴ kerrotaan, kuinka hämeenlinnalaisia naisia kokoontui Teatteri-talolle neuvottelemaan paikkakunnan sotilasosastojen huollosta. Opettajatar Lyyli Savola arvosteli puheessaan naisten hitautta ja saamattomuutta ja kuinka olisi ryhdyttävä tarmokkaammin toimintaan. Valkoisista naisista puhutaan lehdissä vähemmän, sillä valkoisten naisten haluttiin keskittyvän huolto- ja sairaanhoitotehtäviin, mikä sopi kristilliseen, luonnollisen sukupuolieron siveyden hierarkiaan.⁷⁵ Valkoinen nainen toimi

⁶⁹ Silminnäkijän kertomus oloista Lahden sendulla taistelujen jälkeen, Hämeen Sanomat nro 17 9.5.1918.

⁷⁰ Hoppu 2017, 176.

⁷¹ Hoppu 2017, 177.

⁷² Näre 2018, 82.

⁷³ Näre, 2018, 181.

⁷⁴ Kaupungissa olewain sotilasosastojen huoltaminen, Hämeenlinnan naiset toimintaan. Hämeen Sanomat nro 17 9.5.1918.

⁷⁵ Näre 2018, 132.

yksityisessä sfäärissä, eikä häntä haluttu sotimaan. Myös valkoiset naiset avustivat sotilaita, mutta tässä ei nähty ristiriitaa, toisin kuin punaisten naisten avunannossa poikkeustilanteessa. Eturistiriita vahvistaa väitettäni siitä, että sodan aikana naisen sosiaalinen sukupuoli on kulttuurisesti rakentunut ja se selittää myös erot, miksi vastaava toiminta oli hyväksyttävää valkoisilta naisilta, mutta ei punaisilta.

9.5.1918 nro 17 Silminnäkijän kertomus oloista Lahden seudulla taisteluiden jälkeen⁷⁶ kertoo surkeasta näystä Fellmanin pelloilla, jonne oli tuotu Kosken taistelun jälkeen punaisten joukkoja. Väkeä on arvioitu olevan 15 000 henkilöä ja mukana on vaimoja sekä lapsia. Suurin osa on punaisten mukanaan raahaamaa viatonta maalaisväkeä, joita on tuotu pitkien matkojen takaa. Lisäksi paikalla on 4000 hevosta ja muita eläimiä, joita punaiset ovat ryöstäneet maaseudulta. Tutkintakomitean kerrotaan heti saaneen käskyn pelastaa viattomat ihmiset roistojen joukosta ja kauempaa tuodut lähetetään kotipaikkakunnilleen tutkittaviksi, jotta heidän osuutensa kapinaan saadaan selvitettyä.

Vankien kuljettelu paikasta toiseen on tapa hävittää identiteettiä. Kun vangit jäävät tyhjän päälle, heillä ei ole pysyvää paikkaa mihin asettua.⁷⁷ Artikkelin ei suoraan viitata punaisiin naisiin, mutta puhuu viattomasta maalaisväestä, joiden joukossa on naisia ja lapsia. Kuitenkin viitteitä väen osallisuudesta sotaan antaa heidän taustojensa tutkiminen. Uhrikuva on olemassa, mutta sitä ei yksilöidä valkoisiin tai punaisiin, puhutaan ihmisraukoista ja viattomista ihmisistä. Lehti ei myöskään yksilöi punaisten sukupuolta. Kirjoitusasu poikkeaa neutraalilla asiatyylillään aiemmasta poliittisesta ja jopa propagandistisesta tyylistä, millä sodan vastapuoleen on viitattu. Näre kuitenkin korostaa, kuinka rikosvastuu ylsi myös aseettomiin rivi-miehiin ja punaisia tilapäisesti avustaneisiin. Rikolliseksi katsottiin kanssakäyminen, kuten ruoanlaitto tai loukkaantuneiden auttaminen.⁷⁸

Tampereen punainen naiskaarti. Katuelämän ja esikaupunkien huonoimmista aineksista wärmätyllä naiskaartilla on warsin huomattawa osa Tampereen piirityksen kestäessä ja warsinkin sen jälkeen, kun kaupungin kohtalo oli lopullisesti ratkaistu ja wastustus ilmeni wain mielettöminä ilkitöinä. Housupukuisina, usein korkeakorkoiset kengät jaloissa ja paksulti maalia poskissa, oliwat nämä kaartilaiset warsin hassunkurisen näköiset, kun he kiwääri olalla asteliwat wahdissaan.

⁷⁶ Silminnäkijän kertomus oloista Lahden seudulla taisteluiden jälkeen, Hämeen Sanomat nro 17 9.5.1918.

⁷⁷ Näre 2018, 307.

⁷⁸ Näre 2018, 289.

Mutta todellisuudessa he oliivat oikeita pikku paholaisia. Kun joen itäpuolinen kaupunginosa jo oli walloitettu, hiipiwät he sinne, nyt naisen puwussa, wieden mennessään paloöljyä ja bentsiiniä, ja syytyttiwät rappukäytävissä rakennukset tuleen. Näin paloi Hämeenkadun warrella monta taloa poroksi.

Erään talon, missä punaiset säilyttiwät vankejaan, kerrotaan samoin joutuneen näiden raiwotarten uhriksi. Kymmenkunta walkoista wankia lienee tällöin saanut surmansa. Jo puhdistetussa kaupunginosassa istui ruotsinmaalainen upseeri ja suomalaisen jääkäri eräässä kahwilassa. Silloin astui muuan nainen sisään ja ampui upseerin. Luonnollisesti hän sai rangaistuksensa seuraawassa tuokiossa.⁷⁹

Lainauksessa punaisiin naisiin wiitataan esikaupunkien ja katuelämän huonoimpana aineksena eli työväkenä tai jopa luokattomana osana. Naisia syyllistettiin kapinan kasvattamisesta, mikä miellettiin siveettömäksi toiminnaksi.⁸⁰ Naiskaartista suurin osa käytti ajalle epäsovinnaisia housuja, jotka he valmistivat itse. Housujen käyttäminen johti naisten vangitsemiseen ja jopa ankarampaan tuomioon. Ankaran tuomion saivat myös yksinhuoltajat.⁸¹

Punaisista naisista kirjoitetaan korostetusti ajan siveelliseen naiskuvaan soveltumattomina, sillä todellisuudessa he ovat paholaisia. Lehti wiittaa myös punaisiin raivottarina, jotka astuvat sisään kahvilaan ja ampuvat kylmältään upseerin. Naisen kuvataan kuitenkin luonnollisesti saaneen rangaistuksen seuraawassa tuokiossa. Rikoksista rangaistuja naisia ei kuitenkaan lehti nimeä tai kerro sen tarkemmin, miten rangaistus pantiin täytäntöön. Kuvaus raivottaresta ja paholaisesta kivääri olallaan on kuitenkin ristiriidassa Näreen käsittelemän Helsingissä kirjoitetun päiväkirjan otteeseen, jonka mukaan: “Mutta kun [tyttökomppanialta] otettiin pois heidän karabiini⁸² ja kun he sittemmin viettivät aikaansa venäläisten kasarmeissa lojuen, ei heistä ollut vaaraa”.⁸³

Naiskaarteissa saattoi olla paikallisesti eroja, mutta kallistun oletukseen, että lehdet halusivat voimistaa viholliskuvaa luomalla yhtenäisen naisten ryhmän. Ei-perinteistä naissukupuolen identiteettiä lehdessä selittää auktoriteetti, mitä aseiden kantamisesta ja väkivallan harjoittamisesta saatiin. Naiset turvautuvat väkivaltaan voimaantumisen tai auktoriteetin saamisen myötä, mitä heillä ei esiintynyt perinteisissä ja patriarkaalisisissa yhteiskunnissa.⁸⁴ Hämeen

---

⁷⁹ Hämeen Sanomat nro 14 2.5.1918.

⁸⁰ Näre 2018, 269.

⁸¹ Näre 2018, 81,293.

⁸² sotilaskivääri tai lyhennetty musketti.

⁸³ Näre 2018, 185.

⁸⁴ Kaufman & Williams 2010, 66—67.

Sanomat kuvaa punaisten rosvoutta enemmänkin: “Punaiset naiset ovat esiintyneet hywin hurjasti, wieden paikka paikoin kodit puti puhtaiksi. Kotien seinillä kunniapaikoilla olleista morsiusseppeleistäkin oliwat roswot riistäneet kukat rintoihinsa.”⁸⁵

Rosvo-sana toistuu useassa Hämeen Sanomien kirjoituksessa, joissa korostuu myös naisten tunkeutuminen yksityiseen, kodin piiriin, mikä tekee heistä raakalaismaisia sekä epäsiiveitä. Kukkien varastamista morsiusseppeleistä voidaan selittää sotasaaliina, mutta sillä voidaan nähdä olevan myös symbolinen arvo: valkoiset naiset ovat puhtaita ja vaimoja, punaiset likaisia ja naimattomia. Samalla kukkien varastaminen kuitenkin välittää punaisista naisista sukupuolen mukaista stereotyyppistä identiteettiä: vihollinen tai ei, naiset pitävät kukista. Kukilla oli sota-aikana myös käyttötarkoitus suremisprosessissa ja vainajista huolehtimisessa. Valkoiset pyrkivät koristelemaan vainajien arkkuja, mutta punaisia kaatuneita häpäistiin. Valkoinen puoli kielsi punaisten julkisen suremisen ja menetyksiin liittyneet symbolit, jolloin ne opittiin kätkemään maisemaan. Punaiset kehittivät omia tapojaan muistaa vainajia, kun julkisesti haudoille ei saanut kokoontua. Hautaamisessa kukilla koristettiin ja peitettiin väkivalan merkkejä vainajissa.⁸⁶

---

⁸⁵ Punaiset ryöstäneet hurjasti Somerolla, mitään ei jätetty. Hämeen Sanomat nro 13 30.4.1918.

⁸⁶ Näre 2018, 219—224.

5 Sodan moninainen naisidentiteetti

1918 sanomalehtien rooli yleisenä mielipiteen heijastajana on ollut kiistaton. Toimittajat eivät 1910-luvulla olleet vielä ammatillistunut yhteisö, mikä voi selittää lehdissä ilmenneitä ristiriitoja identiteettien esittämisessä jopa saman julkaisun sisällä. Unohtamatta mainita, että sodan kulku ja punaisten karvas tappio on ollut omiaan vaikuttamaan yleiseen mielialaan ja mielipiteeseen punaisista naisista lehdissä, julkisen sanan työ on ollut kuitenkin ylläpitää me-henkeä nostattavaa tunnetta, mikä nousee esiin poliittisesti latautuneista kirjoituksista.

Tarkastellessani kahta sanomalehteä: sosiaalidemokraattista Työmiestä ja porvarillista Hämeen Sanomia, löysin hyvin erilaisia tapoja rakentaa naisidentiteettiä lukijoille sanallisesti ja mielikuvia luomalla. Myös saman lehden sisällä eri julkaisuissa oli suuria eroja siinä, korostettiinko punaisen naisen roolia esimerkiksi: eläimellisenä, puhtaana, äitinä, uhrina tai voimakastahtoisena subjektina. Eri sanomalehdissä korostuvat myös naisten roolit kotirintamalla siviililyössä sekä sairaanhoitajina Punaisen ristin sisarina, mikä osoittaa naisen identiteetin olleen vähintäänkin moninainen. Tarkastelemani sanomalehdet esittävät myös sodan inhimillisemmän puolen: kuoleman, surun ja kaipuun -tunteet, mitkä yltävät sotilaista siviileihin.

Tutkimus nosti esille perinteisen punaisen naisen identiteetin luokittelun paholaisena ja rosvona olevan yksipuolinen esitys naissukupuolesta sekä identiteetistä. Punaisten naisten kategoria ei ollut lehdissäkään esitettynä yhtenäinen: se koostui siviileistä, työntekijöistä, nuorista naisista, vaimoista, leskistä, äideistä, hoivaajista sekä sotilaista. Siksi punaisen naisen esittäminen yhdessä muotissa ei anna kokonaiskuvaa naisidentiteetin moninaisuudesta. Työmiehessä naisidentiteetti on kuitenkin selkeästi moninaisempi eikä se tee vertailua valkoiseen naisidentiteettiin. Työmiehessä on hyvin paljon yleiseen mielipiteeseen vaikuttavia kielellisiä keinoja, kuten taivuttelua sekä naisten tunteisiin vetoamista identiteetin muokkaamisessa. Hämeen Sanomissa kaksi erillistä identiteettiä on eroteltu toisistaan ja lehti korostaakin valkoisen naisen ideaalia kodin piirissä, vaimona ja poissa taistelusta. Tutkimuskirjallisuus kuitenkin osoitti myös valkoisten naisten kuljettaneen asetarvikkeita sotilaille ja myös he toimivat sairaanhoitajina, mikä asettaa ristiriidan sille, miksi puolestaan punaisen naisen identifiointi sotilaaksi tai sairaanhoitajaksi oli pilkallinen ja vääristynyt ideaalista naiskuvasta.

Tarkastelusta käteen jää, että naisten identiteetit ovat rakennettuja ja ne muuttuvat ajassa, kun sota etenee, kuolema on koko ajan läsnä ja tarve taistelijoille kasvaa. Myös elannon tarve sekä sotapropaganda altisti naisia tarttumaan aseisiin, jolloin heidän identiteettinsä saattoi muuttua,

kun he poistuivat kodin piiristä ja muuttuivat siviileistä sotilaiksi tai sairaanhoitajiksi. Vähemmän alttiita identiteetin muutoksille ja uusille identiteeteille olivat perheelliset naiset. Sekä punaisten että valkoisten lehdissä pidettiin arvossa vaimoja, joilla oli lapsia ja heitä pidettiin yhteiskunnan haavoittuvampana osana.

6 Lähteet

Alkuperäislähteet

Hämeen Sanomat 1918

Työmies 1918

Tutkimuskirjallisuus

Butler, Judith: *Hankala Sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus, Helsinki 2.painos 2008.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria: *Thematic analysis: a practical guide*. Thousand Oaks: SAGE Publications Ltd. 1. painos 2022 [haettu 14.5.2025].

Hoppu, Tuomas: *Sisällissodan naiskaartit: suomalaisnaiset aseissa 1918*. Gummerus, Helsinki 2017.

Kaufman, Joyce P. & Williams, Kristen P.: *Women and war: gender identity and activism in times of conflict*. Kumarian Press, Sterling, Va 2010 [haettu 29.3.2025].

Kettunen, Sanna: *Raivottaria vai isänmaallisesti hurmioituneita: Aseellisten naisten kuvaaminen valkoisessa mediassa Suomen sisällissodan aikana*. Historian kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto 2020 <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202001201414> [haettu 20.2.2025].

Lintunen, Tiina: *Punaisten naisten tiet. Valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneiden Porin seudun naisten toiminta sota-aikana, tuomiot ja myöhemmät elämänvaiheet*. Poliittisen historian väitöskirja, Turun yliopisto 2015 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6229-7> [haettu 20.2.2025].

Liukkonen, Marjo: *Hennalan naismurhat 1918*. Vastapaino, Tampere: Vastapaino 2018.

Munck, Pirjo: (2016) *Valistajista ammattimieheksi: toimittajien ammattilaistumisen pitkä tie 1771-1921*. Suomen ja pohjoismaiden historian väitöskirja, Unigrafia, Helsinki 2016.

Nieminen, Hannu: *Kansa seisoi loitompana: kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809-1917*. Vastapaino, Tampere 2006.

Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia. 2, Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Kustannuskiila, Kuopio 1987.

Näre, Sari: *Helsinki veressä: naiset, lapset ja nuoret vuoden 1918 sodassa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.

Salminen, Esko: *Päättymätön sota 1918: sisällissota julkisessa sanassa 1917-2007*. Edita, Helsinki 2007.

Stoller, Robert J.: *Presentations of gender*. New Haven, Yale University Press 1985.

Taylor, Diana: *Michel Foucault: key concepts*. Durham: Acumen, New York 2011 [Haettu 3.4.2025]

Tieteentermipankki: *Ihmistieteet: identiteetti*. Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:identiteetti> [haettu 28.2.2015].

Uola, Mikko: *Joka miekkaan tarttuu...: punakaartin väkivalta pääkaupunkiseudulla 1917–1918*. Printek, Turku 2020.